

KULTUR

KRITIK | DEBAT | NAVNE

Engang havde gyserfilm brug for et krimiplot for at trigge tilskuerens dybeste frygt og paranoia. Men i sofistikerede moderne film kan instruktøren nærmest trykke på en knap med forbindelse til et center i hjernen. En forsker mener ligefrem, at det må være muligt at skabe den perfekte gyserfilm ud fra nærlæsning af neurologisk forskning.

FILM

De kalder det for en neurothriller – en ny avanceret form for gys med direkte adgang til vore følelser, langt hinsides den fornuft, der ligger i et plot.

I dramaet 'Hvad med Kevin?' spiller Tilda Swinton en mor, der er overbevist om, at hendes søn hader hende og har gjort det, fra han var spæd. Filmen udvikler sig dramatisk og blodigt, men længe inden vi kommer så langt, er der, hvad der viser sig at være en drømmescene helt i begyndelsen, hvor en ekstatiske Swinton bader i et orgie af blod, som i virkeligheden er udmattede tomater fra den berømte tomatfestival ved Sevilla.

Da hun vågner fra mareridt, er alle vægge dækket af rød maling som et udtryk for en tilstand snarere end en udvikling i plottet.

Det var Hitchcock, gysets gamle mester, der engang sagde, at man i fremtiden kunne springe over alle de rygradsrilende plots og bare sætte elektroder på folk og trykke på knapper og få dem til at fare sammen i skræk og rædsel.

Er det der, vi er nu?

Der, hvor det ikke længere handler om det udspekulerede drab, om lurende fæder og skygger af snigmordere, der haster ildevarslende hen over en væg i baggrunden for en bimplende hysterisk, skrigende blondine, men om et rent neurologisk anliggende?

En spiral af frygt

Patricia Pisters er medieprofessor ved universitetet i Amsterdam og står bag en konference 17-19. marts, som hun kalder 'Worlding the Brain', om neurovidenskab og de humanistiske fag.

I den virkelighed, hun ser og analyserer, er de snusfornuftige plot hos selv drevne skoledannende skrækindjagere som Hitchcock i færd med at blive erstattet af neurologisk inspirerede filmfolk med direkte adgang til hjernens centre.

»Denne nye slags film, neurothrilleren«, siger Pisters, »skaber en spiral af frygt eller begær, et varmt karbad af sorg, ikke gennem klassisk historiefortælling, men gennem lyd, billede og en ny sofistikeret teknologi.«

Det er sådan cirka så langt fra en Agatha Christie-whodunnit, som man kan forestille sig.

Christopher Nolan, manden bag blandt andet den seneste bunke Batman-film, har eksempelvis nævnt neurologisk forskning i flere interviews, og ifølge Patricia Pisters er en film som hans søvnløshedstriller 'Insomnia' stærkt præget af dens fascination, ligesom Darren Aronofskys 'The Fountain' blev lavet i regulært samarbejde med en neurolog.

Selv om hun er med på, at Lars von Triers nok er for idiosynkratisk en kunstner, til at det giver mening at sætte hans værker på teoretisk formel, ser hun hans film som »laboratieeksperimenter i, hvordan vore følelser virker, ud fra hvordan hans egen subjektive indre verden ser ud.«

»Når man ser 'Melancholia', siger Pisters, »føles det som selv at have en depression. Det er en film, der er badet i den der følelse af ren tristhed. Det ligger i omgivelsernes mørke farver, i den slowmo-

DE NYE GYSERFILM FÅR DIREKTE ADGANG TIL DIN HJERNE

tionrytme, der præger visse scener, hvor alt er drænet for energi, og i Kirsten Dunsts karakter, Justines, tunge bevægelser. Hun kan knap nok gå. Alt det her foregår som i Lars von Triers eget hoved, og det kommer langt inden filmens egentlige historie. Det er uforlyndet følelse.

Hitchcocks forudannelser

Den nye teknologi er i familie med DBS (deep brain stimulation), der bruges til at stimulere glædescentre til behandling af depression og til behandling af patienter med Parkinsons.

»Men vi kan stadig lære en masse af Hitchcock, også i en neurologisk kontekst«, siger Pisters.

»Ingen vidste som Hitchcock, hvordan man manipulerer en historie og en billedside, så han tvinger os helt ud til spændingskanten, tit ved at give os som publikum flere informationer, end hovedpersonerne i plottet har om deres egen situation.«

En af grundene til, at Hitchcock, manden bag 'Fuglene', 'Psycho', 'Vertigo' m.fl., var så stor, var, at han ikke nøjedes med at fortælle en historie. Så kunne han lige så

godt have skrevet romaner. Hitchcock var udpræget visuel, og han kunne klippe, så vi sidder helt yderst på stolen. Scenen i 'Farligt møde', hvor en mordsigtet mand skal vinde en tenniskamp på Manhattan i tide, så han kan nå ud på Long Island og stoppe den rigtige morder, inden han får plantet et falsk 'bevis', og filmen klipper opviglende mellem de to ærinder, er ren film.

»Hitchcock var jo meget interesseret i vore hjerner«, siger Pisters, »og tilskuerens psykologi. Han havde evig og altid referencer til hjernen, men var nok ikke teo-

retisk funderet. Han var nok særlig interesseret i, hvad han selv havde observeret, hvad han af erfaring vidste gjorde folk bange. En del af den forskning, vi kender som neurologi i dag, er forudset hos Hitchcock.«

Patricia Pisters ser en væsentlig forskel på filmene i dag i modsætning til tidligere derved, at filmskaberne ikke længere bekymrer sig om at etablere en scene, der forklarer, hvor vi er og hvorfor, men i stedet hvirvler os direkte ind i hovedet på hovedkarakteren, tit midt i en tvetydig, forvirrende situation.

Modsat mange mennesker i filmmiljøet mener Patricia Pisters faktisk, at det må være muligt at skabe den perfekte film ud fra nærlæsning af neurologien. Perfekt forstået som umiddelbar effekt – det kunstneriske er et ærinde for sig selv.

»Perfekt, ja, i den forstand, at film forstås som noget, der direkte stimulerer hjernen. Det var Hitchcock, der begyndte at tale om at trykke på de rette knapper, så jo, man kan godt konstruere sig frem til den perfekte gyserfilm. Der har været film, der blev lavet ud fra en striks forståelse at neurologi og derefter er blevet afprøvet over for et testpublikum.«

Det er dog tvivlsomt, i hvilket omfang det kommer til at ske. Der var også kunstnere, der i sin tid begyndte at overføre Freud og Jung meget bogstaveligt til det hvide lærred, men først gradvis blev det kutyme at anskue karaktererne i en film ud fra en psykologisk forståelsesmodel. Langsomt blev psykologi og drømmetydning til helt almindelige afsæt for en filmfortælling. På samme måde nok med neurologien, bevidstheden om, hvor de helt centrale følelsescentre sidder i hjernen, og hvordan de kan stimuleres. En neurologisk film i renkultur bliver næppe nogensinde gængs.

Film uden drejebog

Instruktøren Ole Bornedal er en af de danske filmfolk, der mest bevidst har arbejdet på at trykke på knapper hos sit publikum. Det er det, melodramaet, som Bornedal benyttede sig af i tv-serien '1864', går så uforfærdet ind i, og Bornedals genembrudsfilm var desuden gyseren 'Nattevagten'.

»Jeg tror ikke, at nogen sidder med en håndbog«, siger han, »i den der eksakte viden om, hvordan man trigger en reaktion i publikum. Man kan have fornemmelsen for det, hvis man er storyteller i en vis klasse. Der er altid inden for enhver analyse og teori en tro på, at folk sidder med nogle hemmelige, ufejlbare redskaber, men det gør ingen. Ligesom der er masser af dramaturgiske bøger, man kan gå efter – men ingen bruger dem. Det ville blive meget teknisk, hvis man gjorde.«

»Film bliver lavet ud fra menneskelig viden om, hvordan vi fungerer. Det er sådan, man skaber uhygge. Man opbygger et spændingsfelt, og det gør man med æstetik i koreografi, skuespil, dialog, kamera. Jeg tror ikke, at nogen for alvor arbejder med noget som helst andet end manus og fornemmelse for musik, ligesom han, der sidder og spiller første violin ved en symfonisk koncert, også bare spiller på baggrund af et livs erfaring. Det er det, man kan kalde kreativ bevidsthed.«

Hitchcocks 'Fuglene', der er gået hen og blev 52 år gammel, var en enestående succes og har, vedgår Patricia Pisters, lagret sig i vores kollektive underbevidsthed:

»Det er jo den dag i dag umuligt at se tre fugle ved siden af hinanden på en telefonledning eller en tagryg, uden at man mærker uhyggen krybe ind over sig.«

»Det er jo en fantastisk bedrift at have været i stand til at installere sådan en effekt i os, men hvis Hitchcock havde overlevet og været i live i dag, tror jeg, at forvirringen mellem, hvad vi ser, og hvad det faktisk er muligt at se, ville være mere udtalt. Hitchcocks 'Vertigo' ('En kvinde skygges' på dansk, red.) kommer hen i nærheden af neurothrilleren«, siger hun om filmen, der på Sight & Sounds toneangivende liste over verdenshistoriens bedste film for få år siden afløste Orson Welles' 'Citizen Kane'.

»Det er i det tvetydige, når filmens elementer begynder at modsige hinanden, at gys for alvor begynder at sætte sig«, siger Patricia Pisters.

»Vi bliver i stigende grad overvældet af billeder og fragmenterede småbidder i virkelighedens verden og nu også på lærredet og skærmen, og oftere og oftere anlås stemningen uden en egentlig handling, og vi bliver meddigterere.«

michael.bo@pol.dk

► BLÅ BOG

► PATRICIA PISTERS

Hollandsk professor i mediastudier ved universitetet i Amsterdam og forskningsleder ved Asca, Amsterdams Skole for Kulturanalyse ved Humanistisk Fakultet. Beskæftiger sig som forsker og underviser med filmfilosofi, neurovidenskab og de politiske implikationer i vore dages filmkultur. Er til marts initiativtager til konferencen 'Worlding the Brain'.